

Organisationsöversynen – åsikter från hembygdsrörelsen i Västmanlands län

Sammanställt: 2025-09-30

I arbetsgruppen för Västmanlands Hembygdsförbund och Fornminnesförening: Caroline Persson Johansson (ordförande), Annica Brehmer (vice ordförande), Stefan Aurusell (andre vice ordförande) och Susanne Cassé (hembygdskonsulent)

Informerat och diskuterat med medlemsföreningarna vid: ett årsmöte, två ledningsträffar, två omgångar områdesträffar, ordförandeträff, enkät utskickad med de tre frågor som sammanställs nedan.

15 föreningar besvarade enkäten, 32 (av 49) föreningar deltog vid diskussioner vid områdesträffarna 2025. Minnesanteckningar togs vid områdesträffarna och är med i sammanställningen nedan. Rapporten presenterades och godkändes vid en ordförandeträff den 4 oktober 2025 och ett styrelsemöte för förbundet den 8 oktober 2025.

1. VERKSAMHETSUTVECKLING: Hur ska vi arbeta?

Finns det något i våra arbetsformer som behöver utvecklas, i föreningar, regionala förbund och riksförbundet?

Flera föreningar talar om behovet av föryngring och fler (aktiva) medlemmar. De konstaterar också att den yngre generationen är upptagen med annat och svår att nå. Många försöker rikta sin verksamhet mot barn och unga. Andra skulle behöva stöttning i detta (gärna av det regionala förbundet). En förening uttrycker ordagrant att de inte vet hur de ska göra för att föryngra föreningen.

Många föreningar uppger att de har svårt att bryta invanda mönster. Ibland saknas även intern kunskap för aktiviteter som efterfrågas. Samtidigt behöver aktiviteter locka (gärna yngre) för att föreningen ska vara relevant. Andra föreningar samarbetar med andra föreningar/organisationer för att stärka kompetensen, öka bredden och arbetsstyrkan.

Föreningar måste alltid utvecklas och kritiskt granska sig själva. Annars är det svårt att få med nya medlemmar. Vad lockar? Vad är det värt att lägga en timme av kvällen på? Vi behöver se över mötesformerna för styrelsearbetet och inte enbart servera en dagordning att beta igenom. Idag är det främst äldre som kan/vill delta utifrån dessa förutsättningar.

Flera föreningar anser att de måste bli bättre på att berätta vad de gör, att synliggöra sig. Bredden i föreningarnas aktiviteter är ofta större än vad allmänheten känner till. Här använder många Facebook. Intresset från massmedia är dock väldigt lågt.

En satsning på digitala lösningar är viktig. Det nya medlemsregistret kan bli ett lyft för rörelsen och underlätta för föreningarna att kommunicera med medlemmarna. Många föreningar kommunicerar idag med medlemmarna via Facebook (både offentliga sidor och slutna grupper används). Få har e-postadress till alla medlemmar. Kommunikation sker också via brev som läggs direkt i brevlådor.

Många föreningar känner idag att de drunknar i administrativt arbete, vilket tar på engagemanget. Där behövs förbunden för att underlätta. En person menar att de flesta blir medlemmar i en hembygdsförening på grund av ett intresse för det lokala. Alla "måsten" från förbunden kan ses som en belastning och dämpa intresset.

Många föreningar har mycket arbete med att förvalta och underhålla byggnader. Därutöver ska de bemanna aktiviteter, få ihop ekonomin och helst nya medlemmar. Det tar på krafterna och ger lite energi över till att utveckla föreningen.

De tre nivåerna: En förening anser att riksförbundet är onödigt, de är dock ensamma om det. De flesta ser nyttan av de tre leden, där riksförbundet nätverkar på nationell nivå och för rörelsens talan där. Även riksförbundet som remissinstans är viktig. Hembygdsförsäkringen och hemsidan lyfts som bra förmåner från riks. Många menar att riksförbundets verksamhet inte syns på lokal nivå, men att det är viktigare att de regionala förbunden är synliga där.

Det regionala förbundet har ett stort värde i den lokalkännedom som det besitter, samt närheten vid problem eller behov av stöttning. Det regionala förbundets veckobrev anser väldigt många är en viktig insats av förbundet. Det regionala förbundet möjliggör för träffar mellan föreningarna, nätverkande och sammanhållning. Det bevakar också rörelsens intressen på regional nivå, mot andra aktörer. Enbart ett riksförbund skulle inte kunna stötta 2 000 medlemsföreningar på ett tillfredsställande sätt. Det regionala förbundet är en bra brygga mellan riksförbundet och de lokala föreningarna.

Förbundets åsikter: I det regionala förbundet i Västmanland finns det en hembygdskonsulent anställd på 100%. Det är en förmån och möjliggör ett arbete som inte går utan konsulent. Men – konsulenten får inte vara synonym med rörelsen i Västmanland. Förbundsstyrelsen måste också synas och får inte enbart komma och sitta av ett möte en gång i månaden. Detsamma gäller på riksnivå. Det måste synliggöras vad riksförbundsstyrelsen gör, inte enbart vara fokus på rikskansliet.

Övrigt: Många föreningar funderar kring krisberedskap och vad en hembygdsförening kan göra vid kris. Detta uppkom på våra områdesträffar utan att vara med i programmet. De funderar kring gamla kunskaper om mat, förvaring, tillgång till vatten, uppvärmning mm, men också om hembygdsgården som en trygghetpunkt i bygden. Här uppfattar många att vi har ett område där vi kan bli samhällsrelevanta och ta större plats, vilket troligtvis uppmärksammar rörelsen på ett nytt positivt sätt och kan ge fler medlemmar.

2. IDENTITET OCH VARUMÄRKE: Hur vill vi uppfattas?

Vissa menar att vi behöver förändra bilden som människor har av våra medlemsföreningar. Vad man tänker och tror om oss helt enkelt. Vad tycker du? Hur skulle vi i så fall kunna förändra bilden, eller varumärket som det också kallas?

Frågan om namnbyte för riksförbundet uppfattas som positiv och relevant av flera föreningar, men tveksam av andra eftersom begreppet "hembygd" är inarbetat. Vad är hembygd numera? Många bor en kortare tid på en plats för att flytta när familjesituationen förändras. En förening anser att namnet känns sprunget ur en tid när hembygden bestod av gårdar och socknar som var mer geografiskt homogena än idag. Samtidigt är "hembygd" förknippat med något positivt. Det är sällan vi hör någon som är negativt inställd mot hembygdsrörelsen. Det finns en önskan om att uppfattas som en rörelse som är kreativ och aktiv och vänder sig till alla åldrar. Inte enbart en rörelse som samlar på gamla smörkärnor och går i folkdräkt. Gällande namnbyte för

rörelsen uppkom frågor kring kostnader för det och vem som ska finansiera. Blir det föreningarna med ytterligare avgiftshöjning? I så fall måste det smaka mer än det kostar i förlängningen.

En förening berättar att de sedan gammalt är förknippade med kyrkan. De samarbetar mycket idag, men skulle behöva arbeta på att särskilja sig från dem. Vi upplever också på förbunds nivå att kyrkan är en stor samarbetspart vid större aktiviteter i bygden. Det omöjliggör för föreningarna att spegla dessa aktiviteter via riksförbundets hemsida.

Många föreningar vill vara samhällsrelevanta och vara med i samhällsdebatten. De vill ses som föreningar som både värnar om historien och bevakar aktuella frågor. Föreningslokalen ska ses som en naturlig träffpunkt. Samtidigt uppfattar många att det är svårt att sälja in föreningen som något annat än förvaltare av gamla saker.

Förbundet: Det är det som görs i de olika föreningarna som leder till identiteten på orten. Vilka aktiviteter som erbjuds och vilken målgrupp man arbetar för.

Vid styrelsemötet var två ledamöter för ett namnbyte på rörelsen, övriga emot.

3. DEMOKRATISKA PROCESSER: Hur ska vi organisera oss?

Organisationen består av medlemmar, föreningar, regionala förbund och ett riksförbund. Vi jobbar lite olika men är ändå sammankopplade. Behöver vårt samarbete förbättras? I så fall hur? Har du förslag?

Förbundet: Vid områdesträffarna har vi i förbundet lyft bredden på riksförbundets verksamhet. Behövs spetskompetens och engagemang på områden där andra rörelser redan är verksamma? Exempelvis naturfrågor. Samtidigt har vi en stor bredd i vår rörelse, där många av våra föreningar verkar inom olika områden.

Vi har också som exempel kring frågeställning nummer tre tagit upp rörelsens årsmöten som en problematik. Att riksförbundets stämmor tidigareläggs för varje år försvårar för övriga led att hinna bereda motioner på de egna årsmötena och skicka dem mellan de tre leden.

Föreningar menar att det måste vara tydligt vad de lokala föreningarna får ut av sin medlemsavgift.

De allra flesta tycker att dagens tre nivåer i rörelsen är bra och önskar ingen ändring.

De allra flesta tycker att samarbetet och kommunikationen ska fortsätta mellan de lokala föreningarna och det regionala förbundet. Det regionala förbundet kommunicerar sedan med riksnivån (agerar bro mellan toppen av pyramiden och botten). Lokalkännedomen på regional nivå är superviktig för rörelsen!

Förbundet: Rörelsen behöver se över de olika formerna för medlemskap. Idag får stödjande föreningar på riksnivå samma förmåner som fullständiga medlemsföreningar. Det börjar sticka i ögonen på de föreningar som har många medlemmar och betalar en hög kostnad för sitt medlemskap. En annan fråga att diskutera är hur förbundens egna enskilda medlemmar ska behandlas inom rörelsen.

SLUTORD

Under områdesträffarna ställde vi frågan: "Varför är ni med i förbundet?" Vi fick många olika svar, här följer en sammanfattning:

Man har ärvt medlemskapet och aldrig funderat på varför.

Gammal vana.

Man är stark tillsammans.

Det är bra att höra till ett större sammanhang/en stor organisation.

Trygghet.

Någonstans att vända sig vid problem.

Hembygdsförsäkringen.

Hemsidan.

Informationen/omvärldsbevakningen.

Bygd och Natur (den äldre papperstidningen är saknad).

Bygga broar och nätverka.

Skickad till Anna-Karin Andersson, Mikael Morberg och Jan Nordwall den 2025-10-09.

/Styrelsen för Västmanlands Hembygdsförbund och Fornminnesförening samt
medlemsföreningar i Västmanlands län.